

Ключевые слова: адаптация, профессиональная адаптация, социальная адаптация.

Tsarev A. D. Professional Adaptation as Priority Direction of Preparation of Future Militiamen

In article professional adaptation as one of the priority directions of preparation of future militiamen in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is considered. Author's vision of a problem of success of process of professional formation of future militiaman is covered.

Key words: adaptation, professional adaptation, social adaptation.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК [378.016:37]:37.091.39

В. М. Швирка, С. М. Броннікова

**ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ВИКЛАДАННІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Освітні системи в будь-якій країні світу повинні сприяти реалізації основних завдань соціально, економічного, культурного та духовного розвитку суспільства. Ознакою сучасної системи освіти є поєднання двох напрямів організації навчання – традиційного та інноваційного.

Здатність до оновлення, відкритість новому є характеристикою сучасної вищої школи. Це зумовлено необхідністю освіти постійно реагувати на виклики суспільства, наявні реалії, враховувати тенденції та перспективи розвитку людства.

Ефективність підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах залежить від системи інноваційних педагогічних технологій, що ґрунтуються на сучасних позиціях духовного та професійного розвитку особистості .

Одним з головних завдань введення інноваційних педагогічних технологій у вищі навчальні заклади, з одного боку, стає покращення суми знань та професійної спрямованості майбутніх фахівців, з іншого – досягнення нової якості організації навчального процесу з урахуванням сучасних підходів до організації професійної підготовки.

Серед активних та інтерактивних інноваційних технологій навчання важлива роль надається *тренінговим технологіям*, які найчастіше використовуються у викладанні гуманітарних дисциплін, у тому числі і педагогічних.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано розв'язання даного питання дає підстави стверджувати, що незважаючи на їх велику кількість у галузі педагогіки і психології (Г. К. Селевко, М. В. Кларін, В. В. Гузєєв, В. Д. Паригін, І. М. Авдєєва, І. М. Мельнікова) в Україні бракує наукових праць, присвячених саме цієї проблемі.

Термін „тренінг” (від англ. *train, training*) у психолого-педагогічних дослідженнях розглядається як метод активного навчання, виховання, тренування, який спрямований на розвиток знань, умінь, навичок і соціальних установок. В. Д. Паригін визначає тренінг як метод групового консультування, як активне групове навчання, орієнтоване на навчання професійно корисним навичкам та адаптації до нової соціальної ролі з відповідною корекцією „Я-концепції” та самооцінки [4]. І. М. Авдєєва та І. М. Мельнікова розглядають тренінг як багатофункціональний метод навмисних змін психологічних феноменів людини, групи й організації з метою гармонізації професійного й особистісного буття людини [1]. Тренінг досить часто використовується, якщо бажаний результат – це не лише отримання нової інформації, але і застосування отриманих знань на практиці. Єдиної і загальновизнаної класифікації тренінгів не існує, ділення проводять по різних критеріях, але можна визначити основні типи тренінгів за критерієм спрямованості дії і змін – навичковий, психотерапевтичний, соціально-психологічний, бізнес-тренінг. Навичковий тренінг спрямований на формування здатності належно виконувати певні дії. Саме такий вид тренінгу найбільш частіше проводиться викладачами педагогічних дисциплін.

При проведенні тренінгу частіше за все використовуються наступні методи: ігрові (ділові, ролеві ігри), кейси, групова дискусія, мозковий штурм, відеоаналіз, модерація та ін.

Проведення всіх різновидів тренінгових занять обов'язково пов'язане з вирішенням наступних завдань:

- отримання знань;
- формування вмінь і навичок;
- розвиток психологічних установок, які визначають поведінку у спілкуванні та перспективні здібності особистості;
- корекція і розвиток системи відносин особистості;
- підтримка індивідуальних проявів самостійності і активності особистості [6].

При організації і проведенні тренінгових занять необхідно спиратися на низку специфічних принципів, які співвідносяться з загальними принципами фасилітаційної взаємодії [1]:

1. Принцип добровільної участі – учасник повинен мати особисту внутрішню зацікавленість у власних особистісних змінах, а завдання викладача створити умови, при яких учасники самі прагнуть до активної участі у виконанні вправ, завдань, процедур.

2. Принцип активності. Активність зростатиме у тому випадку, коли учасники налаштовані включитися до діяльності у будь-який момент часу,

а їхня діяльність є різноманітною (слухання, діалог, взаємонавчання тощо).

3. Принцип дослідницької (творчої) людини: зміст цього принципу полягає у тому, щоб налаштувати учасників на виявлення – суб'єктивне „відкриття” уже відомих ідей, фактів, закономірностей, а також своїх власних можливостей, якостей, ресурсів, способів поведінки.

4. Принцип об'єктивності (усвідомлення) поведінки. Важливим завданням керівника тренінгу має стати переведення поведінки учасників з імпульсивного на об'єктивний рівень. Універсальним засобом об'єктивізації поведінки є зворотній зв'язок, індивідуальна та колективна рефлексія.

5. Принцип партнерської (суб'єкт – суб'єктної) взаємодії. Таким можна визначити спілкування, при якому ураховуються інтереси інших учасників взаємодії, їх почуття, емоції, переживання, визначається цінність особистості і особистісної позиції іншої людини.

6. Принцип гармонізації інтелектуальної і емоційної сфер. Для тренінгових занять характерною є висока емоційна напруга, обговорення різноманітних ситуацій, які можуть викликати як позитивні так і негативні емоції. Узгодження протиріччя між негативом і позитивом, балансу між психологічним комфортом і дискомфортом полягає у тому, щоб забезпечити загальне позитивне тло взаємодії, сумісне переживання успіху, задоволення та довіру між учасниками тренінгу.

7. Принцип образної фіксації є своєрідним відображенням „золотого правила” дидактики – принципу наочності. Його реалізація полягає у обов'язковому відображенні змісту тренінгу в малюнках, схемах, метафорах і символах. Це допомагає учасникам краще зрозуміти, засвоїти і запам'ятати інформацію, відкрити для себе нові сторінки чи перспективи власного професійного саморозвитку та адаптації до актуальних соціальних вимог.

8. Принцип спрямованості на застосування результатів тренінгу в житті покликаний перенести отриманий студентами досвід в соціальну чи професійну практику. Зміст тренінгових занять має відображати виклики реальної життєдіяльності учасників і враховувати особливості вищої професійної школи, мати фахову спрямованість.

9. Принцип фасилітаційної позиції – це специфічний принцип педагогічної діяльності. Його сутність полягає в постійному стимулюванні педагогом позитивних особистісних змін учасників тренінгових занять. У зв'язку з цим тренер-викладач має досконало володіти технікою рефлексивного і емпатичного слухання.

Наведемо приклад використання тренінгових технологій під час викладання курсу „Основи педагогічної майстерності”, а саме при вивченні теми „Культура саморегуляції вчителя”.

Вправа „Атмосфера”

Мета вправи: розвиток комунікативних засобів, вміння формувати в класі емоційне благополуччя і позитивну атмосферу.

Студенти зручно влаштовуються в кріслах, розслабляються і закривають очі. Викладач в спокійній і м'якій манері вимовляє приблизно такий текст: „Згадайте зараз найприємнішу подію, яка нещодавно у вас сталася. Що ви відчували? Відтворіть якомога виразніше свої відчуття з приводу цієї події: радість, задоволення, блаженство, заспокоєння.

Намагайтеся тепер зберегти свій внутрішній стан і кожну картинку, яку я буду зараз словесно описувати, насичуйте позитивними емоціями.

Ви входите в уявлюваний клас: відчуйте бадьорість і впевненість у собі. Входячи в клас, привітайтеся з дітьми, посміхніться їм. Знайдіть внутрішній стан, що зберігає розумний баланс між стриманою строгістю і відкритою доброзичливістю. Ви йдете до свого столу. Яку позу вам хочеться прийняти? Уявіть, що ви сідаєте в зручній для вас позі і починаєте урок. А тепер у своїй уяві пройдіть за класом. Намагайтеся знайти зручний темп ходи – не занадто швидкий, але і не повільний. Підтримуйте в собі внутрішній темп ритму, який дозволяє вам продемонструвати перед класом професіоналізм, авторитетність, впевненість в собі. Уявіть, як ви йдете. Ви склали руки за спиною? Або схрестили їх на грудях? Знайдіть зручний для вас жест, щоб відчувати себе вільно і впевнено.

Пам'ятайте, що вибрана вами зручна поза, відповідний вам ритм руху і стиль спілкування створять умови вашого нормального самопочуття і емоційно-позитивної атмосфери в класі”.

Після виконання цієї вправи студенти обмінюються своїм психотехнічним досвідом: яким чином кожен з них знайшов для себе оптимальні форми поведінки, що він при цьому відчував, які труднощі вони побачили у школі під час педагогічної практики.

Вправа „Налаштування”

Мета вправи: підвищення працездатності і швидка мобілізація сил і енергії перед початком уроку.

Студенти в групі сидять колом в зручних позах. викладач рекомендує їм розслабитися, закрити очі і уявити те, про що він говорить. Спокійно, м'яко вимовляється наступний текст: „Сьогодні у вас немає бажання йти в клас. Намагайтеся мобілізувати свої сили і діяти в модальності”. Якби ... „Якби я була в гарному настрої, свіжа і відпочила, я з радістю поспішала б у свій клас. Я йду по вулиці, думаю про учнів і хочу по швидше їх побачити. Я заходжу в школу, зустрічаю колег по роботі, з усіма вітаюся, обмінююся посмішками. Іду до свого класу. Вхожу і ось – дзвінок на урок! Привіт, діти!”.

Після того як вправу буде виконано, проводиться загальне обговорення, на якому студенти та викладач обмінюються наявними в їх практичному досвіді і культурі психотехнічними прийомами налаштування на роботу.

Вправа „Погано – добре”

Мета вправи: навчити майбутніх учителів умінню бачити в поганому – гарне, не заціклюватися на сумних думках і важких переживаннях.

Кожен студент отримує чистий аркуш паперу і ручку. Викладач закликає їх подумати про власну проблемну ситуацію, в якій вони знаходяться в даний період. Листок паперу необхідно розділити на дві половини. Зліва потрібно написати приблизно 10 позицій аспектів життєвої проблеми, які мають негативні наслідки для учасника тренінгу, праворуч – 10 позицій з позитивної сторони існуючої ситуації. Наприклад: один із студентів першу позицію зліва формулює так: „Ми посварилися з татом Миколи Павлика”. Перша позиція праворуч: „Я його переконала у спірному питанні”.

Викладачу слід переконати студентів, що в кожній, навіть найбільш важкій ситуації необхідно вміти знаходити позитивні сторони і за рахунок цього зберігати самовладання і душевне здоров'я.

Вправа „Могло бути гірше”

Мета вправи: вправа допомагає тримати себе в „формі” у важких професійних та життєвих ситуаціях, ефективно скидати внутрішнє напруження і заспокоюватися.

Студенти влаштовуються на своїх місцях, заспокоюються і розслабляються. Викладач говорить: „Подумайте про існуючі у вас труднощі вдома і на роботі. Що це за труднощі? Як ви до них ставитеся? Що ви відчуваєте і переживаєте?”

А тепер уявіть власне життя, якби трапилося найстрашніше ... (Пауза). Подумайте про те, як би ви переживали все це, які наслідки для вашого життя мала б ця подія. Уявіть собі його в усіх подробицях, як якщо б воно відбулося насправді. І в кінці – згадайте про свої проблеми, які у вас є зараз”.

Обговорюються моменти позитивного прийняття студентами тих труднощів, які у них реально існують.

Вправа „Метод двох кроків”

Мета вправи: допомагає попередженню виникнення негативних або стресових ситуацій.

Перед зустріччю з важким для вас учнем поставте собі два питання і, природно, щиро відповідайте на них: За яку якість я можу поважати цю людину? Що я можу зробити, щоб моє життя стало приємніше? Ваші відповіді допоможуть вам подивитися на учня іншими очима і зробити своє життя приємніше.

Вправа „Подяка”

Мета вправи: вправа допомагає тримати себе в „формі” у важких життєвих ситуаціях, ефективно скидати внутрішнє напруження і заспокоюватися

Розташуйтеся зручніше, розслабтеся і закрийте очі. Поспостерігайте за диханням, воно повинно стати абсолютно спокійним. Починайте дякувати долі за ті дари, які вона вам піднесла. Виконуйте цю вправу з

установкою, що все-таки жити краще, ніж померти. Скажіть собі самі: Дякую долі за те, що я живу, Дякую за те, що можу дихати і відчувати життя всіма своїми почуттями. Яке щастя, що у мене є очі, які можуть бачити, вуха, які можуть чути; язик і ніс, які можуть відчувати смак і аромат їжі, яку я вкушаю. Яке щастя, що у мене є руки, якими я можу робити будь-які справи. Яке щастя, що у мене є ноги, які пересувають мене туди, куди я захочу. Дякую моїм батькам, що вони дали мені можливість з'явитися на світ і володіти всім цим. Дякую моїм вчителям, які навчили мене рахувати й писати, відчувати і міркувати, робити будь-яку справу, розповіли про багато що, з того, що є в цьому житті. Дякую долі за те, що вона дала мені моїх друзів. Дякую долі за те, що вона дала мені можливість любити, навіть якщо ця любов не була взаємною. Дякую життя за те, що в ній є краса природи, в єднанні з якою можна відчувати блаженство. Дякую життю за те, що в ньому є дари мистецтва, які порівняні з дарами Богів.

Запам'ятайте відчуття, які виникли в момент виконання цієї вправи й намагайтеся прожити з цими відчуттями спочатку один день, потім два, потім тиждень. А потім як можна довше.

Отже, ми бачимо, що запропоновані тренінгові вправи спрямовані на розвиток у майбутніх вчителів таких професійно важливих якостей, як індивідуальний стиль професійної діяльності, вміння успішно спілкуватися з колегами по роботі і керівництвом школи, учнями та їх батьками, а також з членами своєї сім'ї. Тренінг допомагає виробити і такі якості, як позитивне ставлення до дитини, емоційне прийняття школяра, комунікативні засоби розвиваючого спілкування з ним, способи ефективної саморегуляції: тримати себе в „формі” у важких життєвих ситуаціях, ефективно скидати внутрішнє напруження і заспокоюватися.

Таким чином, тренінгові технології можуть займати гідне місце і набувати їх подальшого розвитку серед різноманітних методів професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема педагогів.

Список використаної літератури

- 1. Авдєєва І. М.** Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи : навч. посіб. / І. М. Авдєєва, І. М. Мельникова. – К. : ВД „Професіонал”, 2007. – 304 с.
- 2. Гузєєв В. В.** Образовательная технология: от приема до философии / В. В. Гузєєв. – М. : Изд. фирма „Сентябрь”, 1996. – 112 с. : ил.
- 3. Кларин М. В.** Педагогическая технология в учебном процессе : (анализ зарубеж. опыта) / М. В. Кларин. – М. : Знание, 1989. – 75 с.
- 4. Парыгин Б. Д.** Основы социально-психологической теории / Б. Д. Парыгин. – М. : Мысль, 1971. – 352 с.
- 5. Селевко Г. К.** Современные образовательные технологии : учеб. пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Г. К. Селевко. – М. : Нар. образование, 1998. – 255 с.
- 6. Туркот Т. І.** Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.

Швирка В. М., Броннікова С. М. Використання тренінгових технологій у викладанні педагогічних дисциплін

У статті розглянуто проблему впровадження тренінгових технологій у процесі викладання педагогічних дисциплін. Охарактеризовані завдання та принципи їх використання, представлені приклади.

Ключові слова: тренінг, технології, тренінгові технології, педагогічні дисципліни.

Швырка В. Н., Бронникова С. Н. Использование тренинговых технологий в преподавании педагогических дисциплин

В статье рассмотрена проблема внедрения тренинговых технологий в процессе преподавания педагогических дисциплин. Охарактеризованы задания и принципы их использования, представлены примеры.

Ключевые слова: тренинг, технологи, тренинговые технологии, педагогические дисциплины.

Shvyrka V. N., Bronnikova S. N. Usage of Training Technologies in Pedagogical Disciplines Teaching

In the article the problem of training technologies in the process of teaching pedagogical disciplines implementation was considered. Tasks and principles of its usage were described, examples were given.

Key words: training, technologist, training technologies, pedagogical disciplines.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.